

Diktatzeichen	Aktenzeichen	Ort	Datum	Dienstgebäude/Raum
		Dortmund	17.12.2021	EF 50, 3.109

Posudek oponenta disertační práce Štěpána Matějky

“Pořadí osvojování gramatických slov a tvarů: elektronický dotazník”
předkládané v roce 2021 na Institutu českého jazyka a teorie komunikace

Práce se zabývá osvojováním vybraných gramatických jevů v českém jazyce. Je založená na vlastním empirickém výzkumu, který vychází z dotazníkových dat rodičů (celkově pět dotazníků) kombinovaných s analýzou dětské jazykové produkce z databáze CHILDES a korpusových dat češtiny SYN2020, ORAL, InterCorp. Autor ve své práci zkoumá dva aspekty: (a) pořadí, v jakém si děti osvojují pády podstatných a přídavných jmen, slovesné tvary, předložky, tázací slova, spojky a spojovací výrazy; (b) spolehlivost a validitu rodičovských dotazníků. Nasbíraný dotazníkový korpus celkově obsahuje data 580 dětí ve věkovém rozmezí od 18 do 48 měsíců. Předložená práce v první řadě ukazuje, že rodičovské dotazníky je jeví jako spolehlivá empirická metoda, která je vhodná pro výzkum gramatických jevů v osvojování jazyka. V druhé řadě práce poukazuje na to, že děti si zkoumané gramatické jevy osvojují v určitém pořadí, které je specifické pro kontext osvojování a je částečně nezávislé na frekvenčním výskytu zkoumaných slov/tvarů v českém jazyce.

Práce je pečlivě vypracovaná, dobře strukturovaná a srozumitelně formulovaná. Téma je aktuální a jeho zpracování v českém kontextu důležité a poměrně ojedinělé. Teoretická část je poněkud stručná. Výrazně lepší je pojednání týkající se předností a nevýhod rodičovských dotazníků. Metoda využitá v disertační práci je popsána a vysvětlena velmi zevrubně. Přesvědčivé je i pojednání o spolehlivosti rodičovských dotazníků. Velmi uspokojivá je též část statistická a prezentace výsledků výzkumu.

Diskuze výsledků je sice dobrá, ale zásadně v ní postrádám důkladné teoretické ukotvení výzkumných otázek a propojení výsledků s výsledky jiných, zvláště pak zahraničních studií a výzkumů. Celkově ale pokládám práci za zdařenou.

Disertační práce je rozčleněna do devíti kapitol. V úvodu autor nastiňuje relevanci zvoleného tématu a zmiňuje stěžejní aspekty svého výzkumu: dotazníkovou metodu, vybrané gramatické jevy a osvojování jazyka. Předmětem druhé kapitoly jsou rodičovské dotazníky. Autor zde detailně diskutuje dotazníkovou metodu a odkazuje přitom na celou řadu jiných studií. I když některé body jsou autorem nahlíženy kriticky, měla by tato část ještě více reflektovat empiricky doložené nevýhody dotazníku jako takového (např. *parental bias*, *Dunning-Kruger efekt*, atd.). Kapitoly 3 a 4 srozumitelně vysvětlují využití rodičovských dotazníků pro zkoumání dětské gramatiky a spolehlivost dotazníků jako empirického instrumentu. Obě dvě kapitoly jsou povedené. V kapitole 5 jsou pak vytyčeny cíle dizertace. Ty jsou dobře formulované. V zásadě ale v této kapitole postrádám teoretické ukotvení práce z pohledu osvojování jazyka. Autor některé studie sice zmiňuje, ale zde bych vzhledem k zaměření práce očekávala úvod do relevantní literatury osvojování, zvláště s přihlédnutím k osvojování gramatiky, a důkladnou kritickou reflexi aktuálního výzkumu k tomuto tématu. Autor též zmiňuje, že jeden z přínosů práce je zaměřen na osvojování češtiny. Tento bod se v práci naprosto ztrácí a jeho relevance není ani v diskusi, ani v závěru disertace.

Kapitola 6 se zabývá metodou, sběrem dat a jejich vyhodnocování. Tato část je dobře vypracovaná, kombinace různých dat zajímavá, dobře odůvodněná a pro výzkumné otázky předložené disertaci příhodná. Metodologie sběru a analýzy dat je koherentní. V další kapitole se autor věnuje výsledkům svého výzkumu. Je zřejmé, že autor statistice rozumí, poněvadž statistické analýzy a koncepty jsou velmi dobře vysvětleny a použity. Jednotlivé statistické kroky jsou plausibilní a celkově je tato část přesvědčivá. Graficky je tato i ostatní části práce dobře zformátovaná a přehledná. Postrádám zde ale holistický pohled na dílčí výsledky výzkumu. Autor sice velmi detailně vyčítá výsledky jednotlivých jevů (7.1.1 – 7.1.6), ale nedává je do celkového kontextu a nepropojuje je. Tento seznamový charakter je nutné nahlížet kriticky, protože jazyk jako takový si děti neosvojují v izolaci, ale vždy v kontextu jazykovém, ale též situačním.

V kapitole 8 jde o celkovou diskusi výsledků práce. Autor se nejprve věnuje věku osvojení vybraných jevů. Popis je velmi informativní a srozumitelný. Lingvistický

pohled na pořadí osvojování gramatiky je v rámci autorem vytyčených výzkumných otázek přesvědčivý. Jak už zmiňuji výše, bylo by zde třeba uplatnit i perspektivu zahrnující širší kontext. Dílčí kapitoly 8.3 a 8.4 jsou velmi dobré a shledávám v nich zásadní přínos předložené disertaci. Demografické faktory nelze na základě prezentovaného vzorku spolehlivě zkoumat.

Dotazy k obhajobě bych měla následující:

- (1) Kontext hraje při osvojování vybraných gramatických jevů a tvarů stěžejní roli. Jak byl či lze tuto skutečnost zohlednit v rodičovských dotaznících;
- (2) Zohledníme-li kontext při interpretaci zde prezentovaného výzkumu, změní se interpretace?
- (3) Jaký je přínos práce v ohledu na to, že je provedená na češtině?

Závěrem: Práce Štěpána Matějky je pečlivě provedená a dobře napsaná. Otázka spolehlivosti rodičovských je dobře vyřešená, otázce pořadí osvojování gramatických slov a tvarů mi chybí teoretické ukotvení a celkové propojení výsledků, jakožto i zohlednění kontextu pro osvojování jazyka.

Formálně je práce v pořádku. Autor se dobře a srozumitelně vyjadřuje.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěl*.

Prof. Dr. Barbara Mertins